

УДК 334. 735 «19» (477)

СОКОЛОВА А. М., аспірант*,

Полтавський університет споживчої кооперації України

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ
В ЕКОНОМІЦІ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ

Рецензент – Юрко І. В., к. е. н., доцент кафедри комерційної діяльності і підприємництва

Розглянуто різноманітні методи аналізу підприємств та на їх основі визначено загальний стан розвитку споживчої кооперації України за 2003-2007 рр., спираючись на комплексну оцінку ефективності господарської діяльності системи за допомогою матричного методу та рейтингових оцінок, що базується на дослідженні основних показників діяльності підприємств: роздрібного товарообороту та прибутку. Проведено порівняльну характеристику економічної ситуації облспоживспілок за 2003 та 2007 роки. Запропоновано стратегії розвитку для окремих облспоживспілок відповідно стану їх господарської діяльності.

Рассмотрены разнообразные методы анализа предприятий и на их основе определено общее состояние развития потребительской кооперации Украины за 2003-2007 гг., опираясь на комплексную оценку эффективности хозяйственной деятельности системы с помощью матричного метода и рейтинговых оценок, что базируется на исследовании основных показателей деятельности предприятий: розничного товарооборота и прибыли. Проведена сравнительная характеристика экономической ситуации облпотребсоюзов за 2003 и 2007 года. Предложены стратегии развития для отдельных облпотребсоюзов соответственно состоянию их хозяйственной деятельности.

Diverse methods of the analysis of the enterprises and on their basis the definitely general condition of development of consumers' co-operative society of Ukraine for 2003-2007 are considered, leaning against a complex estimation of efficiency of economic activities of system by means of a matrix method and rating estimations that is based on research of the basic indicators of activity of the enterprises: a retail turnover and profit. The comparative characteristic of an economic situation the consumer unions for 2003 and

* Керівник – кандидат економічних наук П. Ю. Балабан.

is spent 2007. Strategy of development for separate the consumer unions according to a condition of their economic activities are offered.

Ключові слова: споживча кооперація, роздрібний товарооборот, прибуток, матричний метод, матриця, рейтинг.

Постановка проблеми. Перехід України до побудови ринково-орієнтованої економіки вимагає від її кооперативного сектора високого рівня ефективності господарювання, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, застосування комплексного всебічного аналізу господарсько-фінансової діяльності.

Огляд джерел. Теоретичні і практичні аспекти проблеми розвитку системи споживчої кооперації України та дослідження оцінки її діяльності знайшли відображення у наукових працях таких учених: С. Г. Бабенка [1], С. Д. Гелея [3], А.П. Макаренка [5], І. А. Маркіної [6], М. І. Туган-Барановського [7], А. В. Чайнова [8] та ін. Однак нові умови функціонування споживчої кооперації вимагають додаткових досліджень.

Метою дослідження є визначення загального стану розвитку споживчої кооперації України за певний період часу на основі комплексної оцінки ефективності господарської діяльності системи, яка базується на основних показниках економічної діяльності підприємства.

Завданням даного дослідження є застосування сучасних економіко-математичних методів аналізу для отримання комплексної оцінки господарської діяльності підприємств споживчої кооперації.

Результати дослідження. Споживча кооперація здійснює торговельну, заготівельну, промислову та іншу діяльність, сприяє розвитку соціально-економічної інфраструктури країни, бере участь у розбудові українського села.

На 01.01.2009 р. споживча кооперація України об'єднує 710,3 тис. членів пайовиків, що порівняно з 1991 р., менше на 11,6 млн. осіб, забезпечуючи зайнятість близько 80 тис. чоловік.

Основними показниками, що визначають ефективність діяльності споживчої кооперації, є роздрібний товарооборот та прибуток, результати комплексної оцінки яких можемо отримати за допомогою матричного методу (табл. 1, 2) [2].

Для аналізу будемо об'єднану таблицю матриць, що враховуватиме вихідну, матрицю координат та квадратів і матрицю зважених величин.

1. Вихідна матриця, матриця координат та матриця квадратів частки товарообороту і прибутку облспоживспілок у загальних їх обсягах за 2007 рік

Облспоживспілки	Вихідна матриця		Матриця координат		Матриця квадратів	
	Частка, %					
	у товаро- обороті	у при- бутку	у товаро- обороті	у при- бутку	у товаро- обороті	у при- бутку
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Кримспоживспілка	5,33	6,49	0,57	0,7	0,32	0,49
Вінницька	9,38	2,5	1	0,27	1	0,07
Волинська	3,47	1,99	0,37	0,22	0,14	0,05
Дніпропетровська	3,56	8,09	0,38	0,87	0,14	0,76
Житомирська	7,35	4,23	0,78	0,46	0,61	0,21
Закарпатська	3,48	3,05	0,37	0,33	0,14	0,11
Івано-Франківська	1,82	1,57	0,19	0,17	0,04	0,03
Кіровоградська	2,25	0,83	0,24	0,09	0,06	0,01
Луганська	2,24	2	0,24	0,22	0,06	0,05
Львівська	5,24	2,93	0,56	0,32	0,31	0,1
Миколаївська	1,47	1,99	0,16	0,21	0,02	0,05
Одеська	2,94	2,58	0,31	0,28	0,1	0,08
Полтавська	5,64	1,63	0,6	0,18	0,36	0,03
Рівненська	9,18	9,27	0,98	1	0,96	1
Сумська	2,81	6,71	0,3	0,72	0,09	0,52
Тернопільська	3,98	7,72	0,42	0,83	0,18	0,69
Харківська	5,48	5,1	0,58	0,55	0,34	0,3
Херсонська	2,22	3,7	0,24	0,4	0,06	0,16
Хмельницька	3,69	1,31	0,39	0,14	0,15	0,02
Черкаська	7,19	3,93	0,77	0,42	0,59	0,18
Чернівецька	2,73	0,9	0,29	0,1	0,08	0,01
Чернігівська	4,87	2,39	0,52	0,26	0,27	0,07

У таблиці 1 у 2 і 3 графах вихідної матриці визначаємо максимальний елемент по кожному з показників: максимальне значення частки товарообороту у Вінницькій облспоживспілці – 9,38%, а частки прибутку – 9,27% (Рівненська облспоживспілка). Далі всі елементи графі ділимо на максимальне значення. За результатами ділення отримуємо матрицю координат (4 і 5 графи).

На наступному кроці будемо матрицю квадратів, в якій кожне значення в матриці координат підносимо до квадрату (6 і 7 графи).

На останньому етапі розрахуємо матрицю зважених величин, у якій кожне значення матриці квадратів перемножимо на відповідний коефіцієнт значимості, а

також отримані результати підсумуємо й визначимо інтегральний показник, за котрим і отримаємо рейтинг облспоживспілок (див. табл. 2).

2. Матриця зважених величин частки товарообороту і прибутку облспоживспілок у загальних їх обсягах за 2007 рік

Облспоживспілки	Частка, %		Сума балів	Рейтинг
	у товарообороті	у прибутку		
Кримспоживспілка	0,97	2,45	3,42	4
Вінницька	3,00	0,36	3,36	5
Волинська	0,41	0,23	0,64	16
Дніпропетровська	0,43	3,81	4,24	2
Житомирська	1,84	1,04	2,88	7
Закарпатська	0,41	0,54	0,95	14
Івано-Франківська	0,11	0,14	0,26	21
Кіровоградська	0,17	0,04	0,21	22
Луганська	0,17	0,23	0,40	18
Львівська	0,94	0,50	1,44	10
Миколаївська	0,07	0,23	0,30	19
Одеська	0,30	0,39	0,68	15
Полтавська	1,09	0,15	1,24	11
Рівненська	2,87	5,00	7,87	1
Сумська	0,27	2,62	2,89	6
Тернопільська	0,54	3,47	4,01	3
Харківська	1,02	1,51	2,54	9
Херсонська	0,17	0,80	0,97	13
Хмельницька	0,46	0,10	0,56	17
Черкаська	1,76	0,90	2,66	8
Чернівецька	0,25	0,05	0,30	20
Чернігівська	0,81	0,33	1,14	12

Визначення значимості показників засноване на експертних оцінках фахівців. За результатами експертних оцінок за п'ятибальною системою, першому показнику (товарооборот) – встановлено 2 бали, другому (прибуток) – 5 балів.

Експертну оцінку здійснювали члени правління Полтавської та Чернігівської облспоживспілок, райспоживспілок (райСТ), а також викладачі кафедри комерційної діяльності і підприємництва Полтавського університету споживчої кооперації України.

Аналогічний аналіз за допомогою матричного методу було проведено за 2003 – 2004 – 2005 та 2006 роки. В результаті підрахунків нами визначено загальний рейтинг облспоживспілок за аналізований період (табл. 3, рис. 1) та побудовано динамічну персоніфіковану матрицю й динамічну матрицю позиціонування для

порівняння ситуації в Укоопспілці в 2003 р. з 2007 р. (табл. 4, рис. 2), що адаптовані до умов розвитку споживчих спілок України [4].

3. Загальний рейтинг облспоживспілок за часткою товарообороту і прибутку в їх загальних обсягах за 2003-2007 рр.

Облспоживспілки	Рейтинг					Сума балів	Рейтинг за 2003-2007рр.
	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.		
Кримспоживспілка	1	6	1	2	4	14	2
Вінницька	8	5	3	5	5	26	4
Волинська	14	14	18	17	16	79	16
Дніпропетровська	12	1	10	4	2	29	5
Житомирська	4	3	2	6	7	22	3
Закарпатська	13	13	15	15	14	70	15
Івано-Франківська	22	22	22	21	21	108	22
Кіровоградська	21	21	20	22	22	106	21
Луганська	20	20	21	20	18	99	20
Львівська	6	8	7	10	10	41	7
Миколаївська	17	19	19	16	19	90	18
Одеська	7	12	13	9	15	56	13
Полтавська	9	9	8	12	11	49	10
Рівненська	2	2	5	1	1	11	1
Сумська	11	11	12	11	6	51	11
Тернопільська	18	15	4	3	3	43	8
Харківська	10	10	9	14	9	52	12
Херсонська	19	17	16	18	13	83	17
Хмельницька	15	16	14	7	17	69	14
Черкаська	3	4	6	8	8	29	6
Чернівецька	16	18	17	19	20	90	19
Чернігівська	5	7	11	13	12	48	9

Як свідчить аналіз, у порівнянні з 2003 роком всі облспоживспілки України змінили свої рангові позиції. Майже не зазнали змін відносно частки у товарообороті та прибутку шість облспоживспілок: Волинська, Івано-Франківська, Закарпатська, Кіровоградська, Луганська та Харківська. Найбільших змін зазнали Тернопільська (рейтинг +15), Дніпропетровська (+10), Херсонська (+6) та Сумська (+5) облспоживспілки. Значно погіршили свої показники Черкаська (рейтинг - -5), Чернігівська (-7) та Одеська (-8) облспоживспілки.

Перші місця за аналізований період відносно загального рейтингу облспоживспілок зайняли Рівненська, Кримспоживспілка та Житомирська облспоживспілки, які протягом 2003-2007 рр. не втрачали своїх місць, чим сприяли

загальному підвищенню роздрібного товарообороту та прибутку споживчої кооперації України (табл. 3).

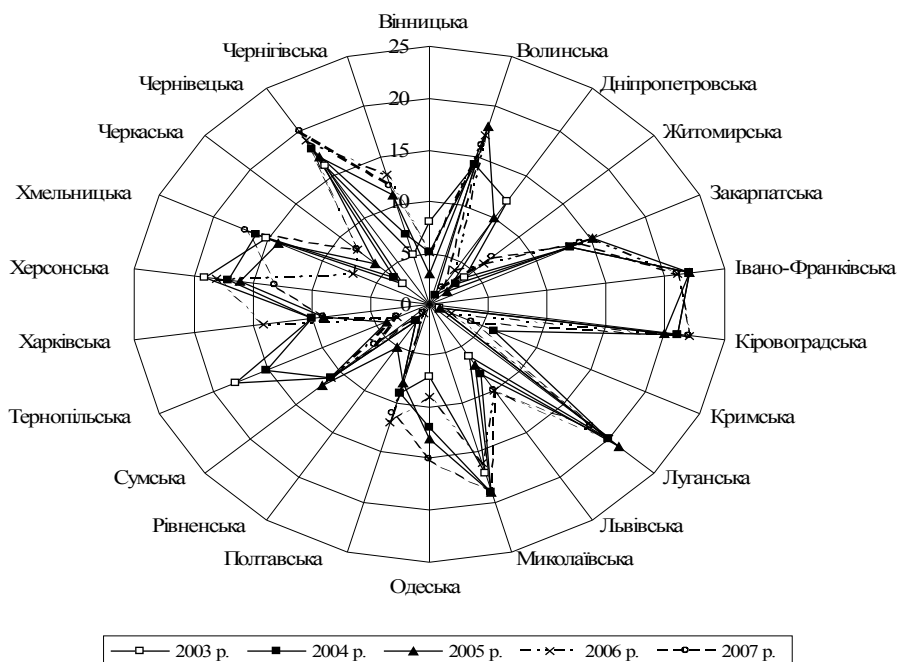

Рис. 1. Зміни у загальному рейтингу облспоживспілок за часткою товарообороту і прибутку Укоопспілки за 2003-2007 рр.

4. Динамічна персоніфікована матриця рангових місць облспоживспілок України за їх часткою у роздрібному товарообороті та прибутку за 2003-2007 рр.

1 квадрант		2 квадрант	
Рівненська 2, 1 Кримспоживспілка 1, 4	Черкаська 3, 8 Житомирська 4, 7	Вінницька 8, 5	Львівська 6, 10 Харківська 10, 9
Чернігівська 5, 12		Одеська 7, 15 Полтавська 9, 11	
3 квадрант		4 квадрант	
Дніпропетровська 12, 2	Сумська 11, 6	Тернопільська 18, 3	
Закарпатська 13, 14 Волинська 14, 16	Хмельницька 15, 17 Чернівецька 16, 20	Херсонська 19, 13	Миколаївська 17, 19 Луганська 20, 18 Кіровоградська 21, 22 Івано-Франківська 22, 21

Стабільну діяльність за 2003-2007 рр. здійснювали Рівненська ОСС та Кримспоживспілка – перший квадрант динамічної персоніфікованої матриці, також

Вінницька, Львівська, Харківська облспоживспілки – другий квадрант, Закарпатська, Волинська – третій квадрант та Миколаївська, Луганська, Кіровоградська, Івано-Франківська, що потрапили до четвертого квадранту.

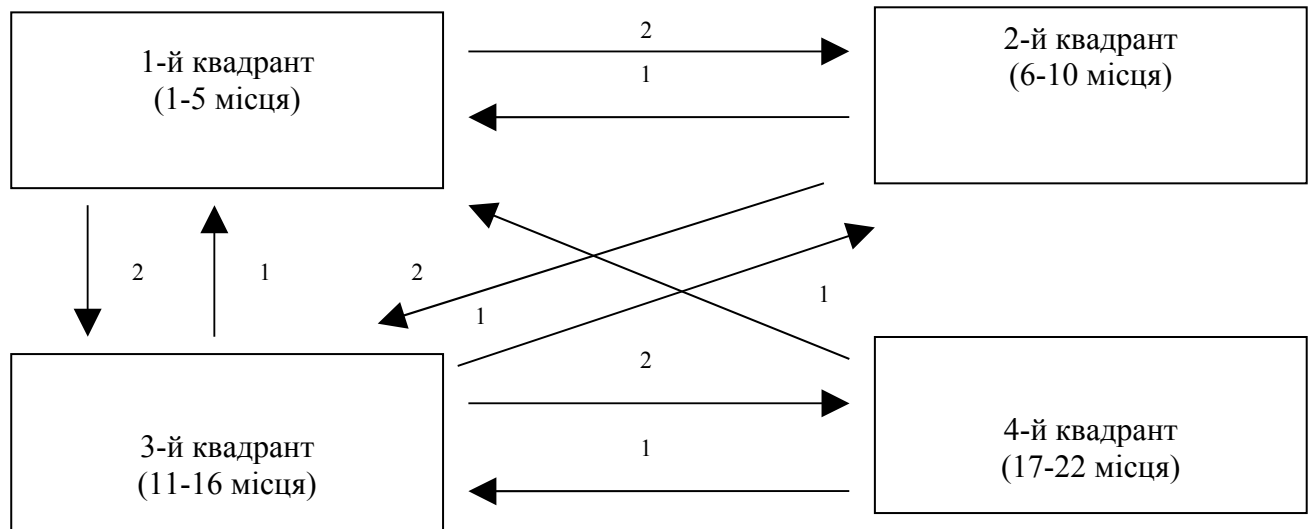

Рис. 2. Динамічна матриця позиціонування рангових місць облспоживспілок України за їх часткою у роздрібному товарообороті та прибутку за 2003-2007 рр.

Ранги перелічених спілок у 2007 р. залишились у межах своїх квадрантів, хоча одні поліпшили свої рейтинги, інші погіршили. Динамічна матриця позиціонування місць показує, що кардинально покращити свої рангові позиції прагнули Вінницька облспоживспілка другого квадранту (в 2003 р. вона займала 8 місце, а в 2007 р. – 5), Дніпропетровська і Сумська – третього (12 і 11 місця в 2003 р. та 2 і 6 – у 2007 р.) і Тернопільська та Херсонська ОСС четвертого квадранту (18 і 19 місце у 2003 р. та 3 і 13 – у 2007 р.).

Сім облспоживспілок погіршили свої рейтингові місця: з першого квадранту дві перейшло до другого та одна до третього, з другого квадранту – дві до третього, з третього квадранту – дві до четвертого.

Отже, відносно стабільну економічну ситуацію протягом 2003-2007 рр. мали 10 облспоживспілок (45,5%), зберегли свої позиції з першого по десяте місце 4 облспоживспілки.

За результатами аналізу таблиць 3 і 4 можемо зробити загальні висновки, що сильні позиції в споживчій кооперації України займають Кримспоживспілка та Рівненська, Дніпропетровська і Тернопільська облспоживспілки. Метою їх стратегічної поведінки повинно бути збереження та зміцнення своїх позицій.

Зміцнити свої позиції доцільно Житомирській, Львівській, Черкаській, Харківській, Вінницькій та Закарпатській облспоживспілкам, які займають потенційно сильні позиції в Укоопспілці.

Найнижчі рейтингові позиції в споживчій кооперації займають Кіровоградська, Миколаївська та Луганська облспоживспілки, яким необхідно мобілізувати свої фінансові та трудові ресурси для подолання кризи в господарській діяльності. Решті спілок потрібно стабілізувати й активізувати роботу, звернувши увагу на свої слабкі сторони та слабкі місця конкурентів, а також використати досвід сильних облспоживспілок. Керівництву майже всіх облспоживспілок доцільно було б звернути увагу на галузь промисловості, оскільки вона виявилась найбільш проблемною за аналізований період, а також переглянути ефективність діяльності галузей ресторанного господарства та заготівель.

Висновок. Використовуючи зазначені наукові джерела теорії і практики споживчої кооперації України та дослідження різноманітних методів аналізу підприємств, визначено загальний стан розвитку споживчої кооперації України за 2003-2007 рр., спираючись на комплексну оцінку ефективності господарської діяльності системи за допомогою матричного методу та рейтингових оцінок, яка базується на дослідженні основних показників діяльності підприємств.

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Бабенко С.Г. Трансформація кооперативних систем у перехідній економіці. – К.: Наукова думка, 2003. – 332 с.
2. Балабан М. П. Оптова торгівля в ринковому середовищі: ефективність функціонування та стратегія розвитку: Монографія. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2005. – 153 с.
3. Гелей С.Д., Пастушенко Р.Я. Теорія та історія кооперації – К.: «Знання», 2006. – 513 с.
4. Кислиця О. Я., Мягких І. М. Економічний аналіз: Курс лекцій. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 175 с.
5. Макаренко А. П. Теория и история кооперативного движения / Уч. пособие. – М.: «Маркетинг», 1999. – 215 с.
6. Маркіна І. А. Системний аналіз економічних показників діяльності системи управління споживчої кооперації України: Лекція. – Полтава: Полт. кооп. ін.-т, 2000. – 23 с.
7. Туган-Барановский М. И. Социальные основы кооперации: Экономика. – М., 1989. – 496 с.
8. Чайанов А. В. Краткий курс кооперации. – М., 1989. – 138 с.

Авторська довідка

1. Прізвище, ім'я, по-батькові: Соколова Альона Миколаївна, аспірант ПУСКУ
2. Місце роботи: Полтавський кооперативний технікум, кафедра фінансово-економічних дисциплін
3. Домашня адреса: 36008 м. Полтава, вул. Петровського, 31, кв. 118
4. Телефон: дом. 8(0532)59-81-25, моб. 8(050)168-81-03